

KRÖNIKA

Knut Carlqvist upptäcker ett märkligt samband mellan en krönika i Svenska Dagbladet och ett norskt försök att rädda Stalins rykte.

Ung under fanorna

Ett antal kolumnister med en bakgrund i bokstavsvänstern är krönikörer på Svenska Dagbladets ledarsida. Det får Thomas Gür – en av dem – att tänka till. Han har kommit på att det inte bara var förslöjade dagar, den där tiden som ungdomskommunist, utan också vanhedrande. Det måste begripas att han ville han vore barnfödd som högerman.

Men Gür vill göra upp med ett gammalt talesätt: "Den som inte är kommunist i sin ungdom han har inget hjärta, den som är kommunist vid fyrtio har ingen hjärna."

Så är det inte, hävdar han: högerungdomens hjärta bultar inför "de tragiska sociala konsekvenser som de vackra ordens vänsterpolitik har åstadkommit i Sverige". Skattetrycket, antar jag.

Man kan säga mycket om ungdomer, men belastningsskador inom värden är inget de ligger sömnlösa över. Det gör inte ungdomarna eller ungdomsvänstern heller. Den enda belastningsskada de råkar ut för är musarm. Politiken är till sin natur en hjärtlös verksamhet. På många håll plundrar kommunerna de gamla in på knotorna om de hamnar på vårdhem, och även om det mumlas om att man borde se över det så är det ingen som bryr sig. Plundrar de inte äldre så plundrar de oss.

DET SOM SKILJER UNGA människor från äldre är att de är mer trosvissa, i synnerhet inom politiken. För några år sedan bultade ungdomens hjärtan för fritt knark. Och sedan jag var grabb har deras hjärtan bultat för billigare sprit. Det var skälet till att jag gick in i Konservativ skolungdom. Där hölls de viktigaste festerna. Sedan gick jag med i FNL-grupperna och blev av med skulden.

Gür har upptäckt att vänsteraktivister på äldre dar blir högermän. Min morbror började som kommunist och är fortfarande kommunist, och det hedrar honom. Göran Skytte började som testuggare och slutade som bracka. Han hade väl de anlagen redan som ung. Sven Rydenfelt började som liberal, är fortfarande liberal och hade omdöme att säga att Vietnamkriget var åt helvete redan 1967. De andra liberalerna fann det nödvändigt att bomba Vietnam tillbaka till stenåldern. Det anses inte vanhedrande.

Den självkritiske Gür finner det vara ett privilegium att yngre människor vill tala med honom, ex-bokstavsvänster som han är. De är obefläckade. Han slutar med att inse att han inte är ung längre och att han – dessbättre! – tillhör ett utdöende släkte. Mea culpa! som munkarna sa när de piskade sig. Mea maxima culpa!

JAG KOM ATT TÄNKA PÅ en glad norsk äventyrare, Nordahl Grieg, mest känd för att varit Sun Yat-sens änkas älskare. 1938 gav han ut boken UNGA I VÄRLDEN ÄNNU VARA där han bland annat skildrar Moskvarättegångarna, hur den tidigt äldrade Lebedeff (Bucharin) kapitulerar för Stalins åklagare och bekänner sin skuld. Varför? frågar sig Grieg. Jo, Lebedeff råkar dagarna innan till ut genom cellfönstret och där ser han ungdomen tåga fram arm i arm i solen under smattrande röda fanor. När de passerar Ljubljanka ropar de: "Leve GPU! Leve våra beskyddare!", och de gläder sig åt att fångelserna är fyllda av oskaddliggjorda människor, fiender till Första maj. Lebedeff förklarar för åklagaren:

"I det ögonblicket lossnade dräpote motståndet i mig med sin tro, då blev jag förbytaren."

Bucharin motsatte sig tvångskollektiviseringarna 1929, han var övertygad om att det skulle gå illa. Och det gjorde det. Men Grieg låter honom kapitulerar för ungdomen, i osvissheten och renheten. Vad visste de unga i den demonstrationen om verkligheten? Inte ett smack.

Jag läste den boken 1971. Den stank redan då.

6 april 2000

KNUT CARLOVIST

Marlene åter i Berlin

Mycket till sångerska var hon inte och världen har sett bättre aktriser. Men tyskarna har valt att förläta henne, skriver Elisabeth Braw Riccini.

Tysklands enda världsstjärna var ingen profet i sin hemstad. När Marlene Dietrich besökte Berlin för första gången efter Andra världskriget blev hon utbud. Berlinarna var inte betagna av en landsman som inte bara hade suttit ut kriget i det trygga Hollywood utan också hade haft den dåliga smaken att komma tillbaka till Europa i uniform – en amerikansk sådan. Den Gudomliga nummer 2 (vår egen Greta Garbo, Marlenes största rival, får väl sägas ha varit nummer 1) hade också blivit amerikansk medborgare, så riktigt tysk var hon ju inte.

DET KOM INGEN ny, tysk underhållare av Marlene Dietrichs kaliber, så nu gräver tyskarna – anförda av den generation som föddes efter kriget – med stridsyxan och firar våren med en förälskelse. Det är Marlene överallt: tv-dokumentärer, artiklar och som kronan på verket en stor filmsatsning under ledning av Joseph Vilsmaier, mannen bakom succéfilmen om Comedian Harmonists, sångkvartetten som sprängdes.

Comedian Harmonists hade aldrig något val. De blev förbjudna: Tre av medlemmarna var judar, så de fick aldrig chansen att stanna kvar. Det hade däremot Marlene. Det mulliga stjärnskottet från Der blaue Engel följde dock pengarnas och regissören Georg von Sternbergs – hennes Professor Higgins – locktoner och flyttade till Hollywood. Det skedde långt innan likriktningen drabbade Tyskland. Att hon stannade hade säkerligen något att göra med hennes avsmak för nazisterna men också med materiella överväganden.

FÖR I BJÖRAN GICK det bra. Marlene blev Georg von Sternbergs stjärna och vinstmaskin. För honom bantade hon. För honom fulländande hon looken med de halvslutna ögonlocken. Men vad gör uppfinnaren när hans skapelse ändå inte lever upp till förväntningarna? Han gör sig av med den. I vart fall är det så Vilsmaier låter Marlenes och Sternbergs yrkesrelation upphöra. Med det slutar också deras kärleksförhållande, får man anta.

I Vilsmaiers film handlar det nämligen mest om Marlenes affärer. Åskådaren förväntas känna till hennes offentliga liv och får uppleva Marlene som maka och mor, Marlene och hennes lesbiska förhållanden, Marlene den svartsjuka och Marlene förförerskan.

VISST BJÖD MARLENE Dietrich på skandaler på sin tid. Hon insisterade på att gå klädd i manskläder – kostymen och slipsen blev hennes kännetecken – och höll på att bli häktad på kuppen. Hon skyltade med sina affärer med andra kvinnor, inte bara i det dekadenta Berlin utan också i det prydiga USA, där hon inte längre var en okänd försmåga. Det sistnämnda tycks Vilsmaier glömma bort och kvar blir en lyxhora i högen, en som har

Historien om Marlene Dietrich är historien om en populär, vacker kvinna som på ålderns höst valde att gömma sig för världen, ensam i sitt hem i Paris.

affärer och one-night-stands med vilken karl som helst som råkar vara i närheten. Där försvann Den Gudomliga tvåans aura.

När Den Gudomliga ettan konstaterade att tiden som filmduks-gudinna var förbi drog hon sig tillbaka. När Den Gudomliga tvåans filmer inte längre drog publik började hon en ny karriär – som fältartist.

"Man borde göra något för våra Glis", får filmens Marlene, Katja Flint, säga och vips står hon på scenen i uniform för att höja moralen bland de amerikanska soldaterna i Europa. Hon sjunger på engelska, förstas. Ironiskt nog blev en tysk skådespelerska, till och med en från Berlin, en symbol för amerikansk stridsvilja. Amerikanerna tog inte illa upp.

DET GJORDE DOCK tyskarna. USA är baserat på principer, Tyskland på blod. Hur kan en person av tyskt blod bara byta sida? Hon hade inte bara blivit amerikan, hon hade aktivt stött de amerikanska krigsansträngningarna. Som fältartist inleddes hon dessutom sin karriär som sångerska, den som först upphörde när hon drog sig tillbaka 1975. Hennes sång var snarast en blandning av tal och sång och inte heller skådespeliet var av världsklass. Men hennes persona var det.

Marlene tillhörde världen, inte Tyskland. Men trots sitt avståndstagande från hemlandet var hon heller inte riktigt hemma i USA.

Svängningarna i Marlene Dietrichs liv är på intet sätt egendomliga, "sex appeal" var allt hon hade. Vad gör man då när man blir gammal? Man stänger in sig. Hon levde i fullständig isolering i sin lägenhet i Paris till sin död vid över 90 års ålder 1992. Det är en lång tid att fördriva. Från sin borg redigerade hon sin konstnärliga kvarlätningskap: hon diktade ihop historier som kunde få hennes liv att

verka än mer intressant (så sa hon sig ha fått en utmärkelse av Hitler – i verkligheten hade hon varken träffat Hitler eller fått någon utmärkelse), hon gav exklusiva intervjuer och uttalade sig beskt om världen.

Men denna värld fick aldrig se henne igen. När hon tilldelades ett pris skickade hon en väninna att hämta det. Väninnan begav sig sedan på eget bevåg till Paris för att överlämna det, men hon fick inte komma in. En mager arm ryckte åt sig det genom dörrspringan.

KAN MAN GÖRA film av en legend? Med Gandhi och JFK gick det någorlunda: eftersom regissörerna valde att sätta fokus på ett par viktiga aspekter av deras liv. När Joseph Vilsmaier tar sig an Divan vill han visa människan bakom fasaden – och faller platt. Spännande var Marlenes liv inte. Vad som på hennes tid var uppspännande var vardagsmat i dag. Det blir en film om pengarnas och karriärens baksida, men behöver vi Marlene för att se den?

Det blir en film om ett ouppfyllt kärleksbehov, avhjälp för stunden av olika affärer och genom en lång romans med den tyske officeren Carl. Men denne Carl är uppdiaktad av regissören. Genom att slå ihop Marlenes alla älskare och älskarinnor till den fiktive Carl tar regissören udden av hennes promiskuitet. Och inte ens på 1930-talet var otrohet särskilt uppspännande.

Vilsmaiers film, som hade premiär dagen före Internationella kvinnodagen, rider på Marlenereässansen i Tyskland, det Tyskland där Berlin åter är huvudstad och där förkrigsgenerationen, på gott och ont, inte längre sitter i förarsätet. Möjligen får Marlene Dietrich ett senkommet erkännande i sin hemstad.

ELISABETH BRAW RICCINI